

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ**

**Методи і прийоми навчання елементів
синтаксису у початкових класах**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала студентка 4 курсу 451 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта.

Спеціалізація: логопедія

Освітньо-професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Дідур Вікторія Олександрівна

Керівник д. пед. н., професор Нагрибельна І.А.

Рецензент к. пед. н., доцент Раєвська І.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ1. Наукові засади вивчення синтаксису	5
1.1. Аналіз синтаксису в мовознавчій науці	5
1.2. Речення як основна одиниця синтаксису	13
РОЗДІЛ2. Методичні засади в навчанні синтаксису	29
2.1. Методика роботи над елементами синтаксису	29
2.2. Творчі види роботи в навчанні елементів синтаксису ...	37
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	51
Додаток А. Конспект уроку з української мови для учнів 4 класу з теми «Члени речення. Зв’язок слів у реченні»	51
Додаток Б. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці	59
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	60

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою вивчення методики елементів синтаксису в початковому курсі української мови. Оскільки комунікативні навички особистості базуються на володінні синтаксичними нормами, то важливе місце займає і методика навчання синтаксичних одиниць.

У початковій школі відповідно до програми відбувається вивчення не всіх одиниць синтаксису або не в повному обсязі. Державно-нормативні документи вимагають вивчення таких елементів синтаксису: словосполучення, речення та тексту. Весь цей матеріал в молодших класах вивчається на елементарному рівні.

Аналіз проблеми вивчення синтаксису відбувається різноплановою. У науковій літературі представлено дослідження синтаксичних одиниць в таких аспектах: мовознавчому, психолінгвістичному, лінгводидактичному, педагогічному тощо.

Праці, що висвітлюють вивчення елементів синтаксису в початковій школі та методику роботи над ними ґрунтуються на взаємозв'язку синтаксису з іншими розділами. Про основні поняття елементів синтаксису та пунктуації на сучасному етапі розвитку мовознавства і лінгводидактики висвітлено у працях вчених Л.Варзацької, Н.Грипас, С. Єрмоленко, Б. Кулик, Л.Мацько, М. Плющ, О. Пономарева, С. Шевчук, Н.Шкурятяна та ін.

Отже, науковий інтерес різних учених підтверджує актуальність проблеми, яку аналізуємо в роботі.

Актуальність нашого дослідження зумовила вибір теми «Методи і прийоми навчання елементів синтаксису у початкових класах».

Мета дослідження – проаналізувати методи і прийоми навчання елементів синтаксису у початкових класах.

Відповідно до мети було поставлені такі **завдання**:

- проаналізувати науково-методичну літературу з теми дослідження;
- дослідити наукові засади вивчення синтаксису;
- визначити методичну основу навчання елементів синтаксису в початковій школі.

Об'єктом дослідження є процес навчання синтаксису.

Предмет дослідження – методи та прийоми навчання елементів синтаксису в початковому курсі української мови.

Методи дослідження. У написанні роботи використовувалися теоретичні методи наукового дослідження – аналіз, синтез, порівняння.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи з теми «Методи і прийоми навчання елементів синтаксису у початкових класах» було заслухано на попередньому захисті на кафедрі філології педагогічного факультету ХДУ.

Структура. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ

1.1. Аналіз синтаксису в мовознавчій науці

У науковій площині проблема синтаксису завжди була популярною. Вона вивчалася вченими різнопланово, оскільки синтаксис як розділ мовознавства щільно пов'язаний із іншими галузями і системами української мови.

Для того, щоб оцінити мовну значущість синтаксичних одиниць з'ясуємо його сутність.

М. Плющ, Н. Грипас вважають, що: «Синтаксис – це розділ науки про мову, що вивчає будову словосполучень і речень. Синтаксис найтісніше пов'язаний з морфологією, бо в цьому розділі граматики розглядається слово у його відношеннях і зв'язках з іншими словами в мовленні. Словоформи кожної частини мови в реченні виявляють себе як члени речення, а службові слова виконують свою роль тільки в словосполученні або в реченні» [42, с. 182].

Дослідниці зазначають, що: «Словосполучення і речення є синтаксичними одиницями різного порядку. Основною синтаксичною одиницею є речення, оскільки воно виражає повідомлення, словосполучення входить у речення як його складова частина. Найменшою синтаксичною одиницею є словоформа, яка виконує певну синтаксичну роль у реченні. Речення звичано функціонують не ізольовано, а об'єднуються за змістом і граматично в текст» [42, с. 182].

Отже, бачимо, що словосполучення та речення виступають основними синтаксичними одиницями.

Вони підтверджують зв'язок синтаксису з такими розділами українського мовознавства:

- морфологією (синтаксична роль певних частин мови);

- лексикою (значення слова, яке розкривається тільки в контексті речення);

- пунктуацією (зв'язок слів у реченні).

Проаналізуємо детальніше словосполучення та речення, їх змістове значення як основних одиниць синтаксису.

Почнемо із словосполучення як продуктивного матеріалу для побудови речення.

На думку М. Плющ, словосполучення це: «... синтаксична одиниця, що утворюється поєднанням двох або більше повнозначних слів, одне з яких є головне, а друге – залежне» [42, с. 182].

Вчена справедливо зазначає, що: « ... смисловий зв'язок слів у словосполученні виявляється за допомогою логічного запитання від головного до залежного, граматично підпорядкованого головному: *сине небо – небо* – *яке?* – смислові відношення: предмет і його ознака; *розкинуло шатро – розкинуло* *що?* – смислові відношення: дія і предмет, що є результатом дії. Граматичний зв'язок слів у словосполученні здійснюється формами слів за допомогою закінчень або прийменниково-відмінковими формами» [42, с.182].

В українській мові словосполучення розрізняються за типами. Продемонструємо це за допомогою таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Типи словосполучень

Типи словосполучень	Характеристика	Приклад
Іменні словосполучення	Словосполучення, утворювані іменником, прикметником, числівником або	

	<p>займенником.</p> <p>Словосполучення з іменником у ролі ГОЛОВНОГО СЛОВА можуть включати залежне слово, виражене:</p> <ul style="list-style-type: none"> - прикметником, - займенником, - числівником, - іменником, - прислівником, - неозначеною формою дієслова. <p>Словосполучення з прикметником у ролі ГОЛОВНОГО СЛОВА включає залежне слово, виражене:</p> <ul style="list-style-type: none"> - іменником, 	<p><i>Продовження табл. 1.1</i></p> <p><i>білий сніг, дружня розмова;</i></p> <p><i>наша країна, весь край, щось невідоме; три класи, дев'ятий день;</i></p> <p><i>дума про козака, сторінка підручника, місто-герой;</i></p> <p><i>листи здалека;</i></p> <p><i>думка поїхати;</i></p> <p><i>сильний духом, широкий у плечах, вищий за брата;</i></p>
--	--	--

	<p>- займенником,</p> <p>- прислівником</p> <p>Словосполучення з числівником у ролі головного слова являють собою поєднання числівника з залежним іменником або займенником [42, с.183]</p>	<p><i>дорожчий над усе,</i> <i>рівний серед нас;</i> <i>Продовження табл. 1.1</i> <i>помітний давно,</i> <i>хоробрий</i> <i>надзвичайно;</i> <i>п'ять книг, сто</i> <i>вистав, двоє з нас,</i> <i>одна третя площі,</i> <i>нуль градусів</i> [42, с. 183]</p>
<p>Дієслівні словосполучення</p>	<p>Словосполучення, утворювані дієсловом (особовими формами, інфінітивом, дієприкметником і дієприслівником. Залежним словом у дієслівному словосполученні може виступати:</p> <p>- відмінкова або прийменниково-відмінкова форма іменника,</p>	<p><i>будувати міст,</i> <i>увійти в форму,</i> <i>зроблено запис,</i> <i>сідаєш у вагон,</i> <i>пройшов відстань,</i> <i>стань у ряд,</i></p>

	<p>- займенника,</p> <p>- числівника,</p> <p>- прислівника,</p> <p>- неозначеної форми дієлова [42, с. 183]</p>	<p><i>записаний пером,</i> <i>втілений у життя;</i></p> <p><i>Продовження табл. 1.1</i></p> <p><i>пізнати себе, спитав</i> <i>у нього, звернений до</i> <i>всіх, запросивши</i> <i>декого;</i> <i>поділивши на три,</i> <i>вирахувавши із ста;</i> <i>вирішити негайно,</i> <i>дозволений недавно,</i> <i>піднявши догори;</i> <i>пропонувати</i> <i>заспівати, сів</i> <i>відпочити,</i> <i>запрограмований</i> <i>розпізнавати звуки</i> [42, с. 183]</p>
<p>Прислівникові словосполучення</p>	<p>Словосполучення, утворювані прислівником.</p> <p>Залежним словом при прислівнику може бути:</p> <p>- прислівник міри або ступеня,</p>	<p><i>надзвичайно гарно,</i> <i>особливо старанно,</i> <i>зовсім недавно;</i></p>

	- прийменниково-відмінкова форма іменника [42, с. 183]	<i>далеко від Батьківщини, сумно за домівкою [42, с. 183]</i>
Синтаксичні словосполучення	<p>Поділяються на головне і залежне слово, що виступають різними членами речення.</p> <p>Словосполучення слід відрізнити від стійких (нечленованих) сполучень слів, що є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - власними назвами, - фразеологічними зворотами. <p>Такі словосполучені слів – власні назви і фразеологізми – в реченні виступають одним членом [42, с. 183].</p>	<p><i>Продовження табл. 1.1</i></p> <p><i>Великий або Тихий океан, Організація Об'єднаний Націй; тримати в руках, лікті кусати, бадика бити [42, с. 183].</i></p>

Про типи граматичного зв'язку в словосполученні О. Пономарів зазначає, що: «...слова, які формують словосполучення, передають зв'язки між предметами, явищами навколишнього світу. Граматично ці зв'язки можна оформити такими мовними засобами: 1) зміною форми

слова (найчастіше – закінчення) – *побачені сім чудес світу*; 2) прийменниками – *ключ від квартири, прибуток на члена сім'ї*; 3) сполучниками – *батько й мати; зранку до вечора*; 4) порядком слів, чітко визначеним для певних членів речення (означення, наприклад, повинне стояти перед означуваним словом – *вечірній сад*; при зворотньому порядку слів – *сад вечірній* – означуване слово тяжіє до значення присудка)» [51, с. 282].

Важливу роль у створенні словосполучення має спосіб зв'язку слів у ньому. Розрізняють такі способи підрядного зв'язку: узгодження, прилягання, керування.

Проілюструємо сутність способів зв'язку за допомогою рис. 1.1.

Рис. 1.1 Способи зв'язку слів у словосполученні

Я бачимо з рис. 1.1, спосіб зв'язку слів у словосполученні залежить від їх частиномовної належності. Саме тут, до речі, підтверджується зв'язок синтаксису та морфології.

Як зазначає Л. Руденко, що: «...сміслові відношення між компонентами словосполучення бувають:

- додатковими (залежні слова відповідають на питання непрямих відмінків і виступають додатками, наприклад, *шанувати ветеранів, моргати віями, придбані речі*;

- означальними (залежні слова виступають означенням), наприклад, *мармурове чоло, чиста вода, моряк з Херсона*;

- обставинними (залежні слова відповідають на питання різних обставин), наприклад: *довго ридала, кликати вперед, пішити до школи, ідуть дрімаючи*.

Сміслові відношення в словосполученні залежать не лише від морфологічного вираження його компонентів, а й від лексичного значення головного і залежного слів –твід того, як сприймає повідомлення мовець. В окремих випадках, коли слова поєднують у собі синтаксичне значення кількох членів речення (так звані синкретичні члени речення), важко буває встановити сміслові відношення між словами й точно визначити, якими членами речення вони виступають. Наприклад: *будинок біля школи* - *будинок* (який?) – питання означення, *будинок* (біля чого?) – питання додатка, *будинок* (де?) – питання обставини.

Якщо у словосполученні із залежним словом – іменником у непрямому відмінку – можна замінити означення-іменник на означення-прикметник, то сміслові відношення між компонентами

словосполучення будуть означальними. Наприклад: *стени України – українські стени, села над Дніпром – наддніпровські села, збори робітників – робітничі збори*. У таких сумнівних випадках – у словосполученнях типу *будинок біля школи, села над Дніпром* – підрядний зв'язок визначають як керування» [40, с. 127].

Отже, словосполучення є важливою одиницею синтаксису. Воно виступає «будівельним матеріалом» для речення.

1.2. Речення як основна одиниця синтаксису

Речення має значущу роль в мовленні. Воно виступає засобом спілкування. За його допомогою мовець виражає свою думку, спілкується.

Саме тому речення реалізує емоції, почуття, думки людей.

Мовознавці приділяють значну увагу дослідженню речення, його синтаксичному навантаженню.

М. Плющ, Н. Грипас так визначають речення в своїх працях: «Реченням називається слово або група слів, що передають повідомлення, питання або пораду, наказ чи прохання. Речення складається із граматично оформлених слів і словосполучень, які становлять одне ціле висловлювання» [42, с. 186].

Науковці зазначають, що: «...речення має ряд ознак, відмінних від словосполучення. Об'єднує їх те, що і речення, і словосполучення складаються зі слів і словоформ, пов'язаних одним із способів синтаксичного зв'язку. Але словосполучення є тільки складним найменуванням предмета і ознаки (*глибокий сніг*), дії і предмета, на який вона спрямована (*рубати дрова, відкрити виставку*), стану і причини його (*збліднути від хвилювання*) тощо. Воно входить у речення як його складова частина. Речення є одиницею повідомлення про певні факти, явища, події. Кожне речення являє собою окреме висловлювання, яке

характеризується смисловою завершеністю і цілісністю сприймання на слух. Особливу роль в оформленні речення відіграє інтонація. В усному мовленні речення відокремлюються одне від одного паузою. Інтонація розрізняє повідомлення, питання, наказ або оклик. Інтонацією виділяється в реченні і найбільш важливе в повідомленні слово» [42, с. 186].

В українській мові вирізняють розповідні, питальні та спонукальні речення.

Представимо більш детально особливості вираження речень за метою висловлювання у вигляді таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Типи речень за метою висловлювання

Тип речення за метою висловлювання	Сутнісні характеристики
1. Розповідні	Речення, в яких повідомляється про якийсь факт, явище, подію. Наприклад: <i>Рослинність повсюди тут цупка та колюча і здебільшого низькоросла від постійної боротьби з вітрами. Тільки тополі гордо височать над усім. Тополі, тополі... (О.Гончар.)</i> [42, с. 187].
2. Питальні	Це ті речення, які містять запитання, що спонукає співбесідника до відповіді, до роздуму над відповіддю. Наприклад: <i>Що ж ти дивився з</i>

	<p><i>журбою на потоптані квіти?</i> (В. Сосюра).</p> <p>Питальні речення передбачають діалог (або роздум однієї особи). Наприклад:</p> <p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.2</i></p> <p>- <i>Що вам, чаю, кави? – Спасибі. – Спасибі «так» чи спасибі «ні»? – Спасибі, ні. (М. Стельмах).</i></p> <p>Питання виражається за допомогою питальних займенників, часток та прислівників <i>де, коли, як, чому</i> та інших, а також за допомогою питальної інтонації (<i>що дати – кави чи чаю? Дати кави чи чаю?</i>).</p> <p>Риторичне питання не потребує відповіді. Риторичне-питальне речення стоїть ближче до розповідних, у яких стверджується певний факт [42, с. 187].</p>
3. Спонукальні	<p>Це ті речення, що містять наказ, заклик, вимогу, побажання, пораду, заборону. Наприклад:</p> <p><i>Серце, мій сурмач, Моя струна, як треба – то подвійся, Вдесятерись, як треба – плач, Пали, гнівись, лиш з правди не</i></p>

	<i>посмійся!</i> (А.Малишко) [42, с. 187].
--	--

Речення вирізняється своєю структурою, повнотою/неповнотою. Речення має головні та другорядні члени, буває просте та складне; односкладне та двоскладне; поширене та непоширене.

Розглянемо основні дефініції, що визначають особливості речення як одиниці синтаксису. Представимо їх узагальнено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Характеристика ключових категорій речення в мовознавстві

Категорія	Тлумачення
Просте речення	Це таке речення, в якому наявна одна граматична основа [42, с.188].
Двоскладне речення	Таке речення, коли граматична основа може складатися з двох головних членів – підмета і присудка. Наприклад: <i>Уже достигло жито на подвір'ї. У поле вийшла жінка в надвечір'я</i> (М.Ткач) [42, с. 188].
Односкладне речення	Просте речення, граматична основа якого складається з одного головного члена. Наприклад: <i>Шукаю стежку до криниці. А мо, й криниці вже нема?</i> (Г.Чубач) [42, с. 188].
Непоширене речення	Речення, що складається тільки з головних членів. Наприклад:

	<i>Стрепенулася завіса... П'єса почалася, (П.Глазовий)[42, с. 188].</i>
Поширене речення	Речення, до складу якого, крім головних членів, входять один або кілька другорядних членів. Наприклад: <i>Молоком наливались жита і вівси. Снувались чабанів далекі голоси. (М.Бажан) [42, с. 188].</i>
Підмет	<i>Продовження табл. 1.3</i> Це головний член речення, пов'язаний з присудком, що відповідає на питання називного відмінка хто? або що? Підмет може виражати діяча, особу, яка перебуває у певному стані, предмет. Наприклад: <i>Людина</i> владною рукою стукала в двері космосу. (Л.Дмитерко); <i>Семен</i> лежав горілиць. (М.Коцюбинський); <i>Луна</i> заткалася жовтуватими сережками. (І.Цюпа); <i>Трактором орати</i> – не лопатою копати. (Нар. Творчість)[42, с. 188].
Присудок	Головний член речення, пов'язаний з підметом, що відповідає на питання що робить предмет? що з ним робиться? який він є? хто він

	<p>такий? в якому стані перебуває? та інші.</p> <p>Присудок виражає дію, здійснювану діячем, психічний або фізичний стан, визначення одного предмета через інший предмет, характеристику предмета тощо.</p> <p>Наприклад: <i>Чумацький віз тихо рипить піді мною, а в синім небі Чумацький Шлях показує дорогу.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p><i>(О.Довженко); Обіч дороги длубається в болоті чапля.</i></p> <p><i>(Ю.Яновський) [42, с. 190].</i></p>
Простий присудок	<p>Виражається формами дійсного, умовного або наказового способу.</p> <p>Наприклад: <i>І дав чимдуж із лісу драла, що аж земля під ним дрижчала.</i> <i>(І.Котляревський) [42, с.190].</i></p>
Складений присудок	<p>Складається із зв'язки й дієслівної або іменної частини. Відповідно розрізняють дієслівний і іменний складені присудки. Наприклад: <i>В тіло почало входити м'яке тепло і півсон.</i> <i>(М. Стельмах); Бідна волошко, чому ти у житі, А не на клумбі волієш рости?</i></p> <p><i>(М.Рильський) [42, с. 191].</i></p>

Другорядні члени речення	Члени речення, які служать для поширення граматичної основи речення - підмета, присудка - та інших членів. До другорядних членів належать: додаток, означення і обставина [42, с. 193].
Додаток	<p>Це другорядний член речення, що означає предмет, на який спрямована дія, стан, і відповідає на питання непрямих відмінків.</p> <p style="text-align: center;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p>Наприклад: <i>Мене мій батько про поезію спитав ... (М.Ткач) – спитав (кого?) мене (про що?) про поезію; Дощ остудить, Оживить і запліднить, - І пшеницею, й ячменем. Буйним повівом земним Білі села звеселить, (М. Рильський) – дощ звеселить (що?) села (чим?) і пшеницею, й ячменем, повісом.</i></p> <p>Додаток приєднується до дієслова, прикметника або іменника зв'язком керування [42, с. 193].</p>
Прямий додаток	Залежить від перехідного дієслова і виражається знахідним відмінком без прийменника. Наприклад: <i>Люблю пісні мого краю ... (М.Рильський).</i> Прямий додаток може бути виражений сполученням

	<p>числівника (іменника, займенника з кількісним значення) у знахідному відмінку та залежного від нього іменника (займенника) у родовому відмінку. Наприклад: <i>Там, Над Волгою..., лягло братів моїх і друзів много і множество – тяжких дістали ран. (М.Рильський) – дістали (що?) множество ран</i> [42, с. 194].</p>
<p>Непрямий додаток</p>	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p>Додатки, виражені іншими непрямыми відмінками та прийменниково-відмінковими формами. Наприклад: <i>Дуже, Лисичко, лякаюся (чого?) згуби. (І.Франко); До тебе (до кого?), люба річенько, Ще вернеться весна (Л.Глібов)</i> [42, с. 194].</p>
<p>Означення</p>	<p>Це другорядний член речення, що виражає ознаку предмета і відповідає на питання який? чий? скількох? скільком? котрий?</p> <p>Означення може виражати ознаку предмета, яка безпосередньо сприймається органами відчуття; ознаку за приналежністю істот, організації, установі; ознаку кількісним виявом предметів тощо.</p>

	<p>Означення завжди пов'язується з іменниками чи займенниками, які вказують на предмети. Наприклад: <i>І знову завіяні ліси, і знову тепла співуча бронза сосен, і туманне срібло беріз. І лисячі шапки дубів...</i> (М.Стельмах) [42, с. 194-195].</p>
<p>Узгоджене означення</p>	<p>Стоїть у тому відмінку або ще й роді й числі, у якому стоїть пояснюваний ним іменник.</p> <p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p>Наприклад: <i>Людська</i> (яка?) <i>судьба</i> складається не з літ, <i>А нашу</i> (чию?) <i>долю</i> <i>творять</i> наші (чий?) <i>справи</i>. <i>Не тільки день, а навіть кожна мить – То крок до честі, слави чи неслави</i> (М. Луків); <i>А жита шелестіли тихо-тихо, Хотіла заколисати землю, натомлених</i> (яких?) <i>бійців.</i> (М.Стельмах) [42, с. 195].</p>
<p>Неузгоджене означення</p>	<p>Поєднується з пояснюваним іменником зв'язком керування або прилягання. Неузгоджені означення виражають ознаку за місцем призначення предмета, часом тощо. Наприклад: <i>Сагайда подав команду</i> (яку?) в'ючитись. (О.Гончар) (прилягання);</p>

	<p><i>Шопена</i> (чий?) <i>вальс ... Ну хто не грав його і хто не слухав?</i> (М.Рильський) (керування).</p> <p>Неузгоджене означення, виражене іменником, відповідає на питання який? або чий? Наприклад: <i>Шопена вальс</i> (кого?) чий?); <i>вагончики для ночівлі</i> (для чого?) які?); <i>двері на балкон</i> (на що?) куди?) які?) [42, с.196].</p>
Прикладка	<p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p>Це узгоджене означення, виражене іменником. Прикладка обов'язково узгоджується з пояснюваним іменником у відмінку.</p> <p>У роді і числі узгодження необов'язкове. Наприклад: <i>В полі ще з ночі юнак-тракторист не встає.</i> (П.Доророшко); <i>А де ж твої думи, рожеві квіти, Догледані, смілі, викохані діти? ...</i> (Т.Шевченко).</p> <p>Прикладка виражає ознаку предмета, даючи йому іншу назву: вказує на якість предмета (<i>учень - відмінник</i>), на вік людини (<i>дівчатко - семилітка</i>), національність (<i>студент - канадець</i>) [42, с. 196].</p>

Обставина	<p>Це другорядний член речення, що виражає ознаку дії або іншої ознаки.</p> <p>Обставини за значенням поділяються на вісім груп:</p> <p>1) способу дії (як? яким способом?) <i>Катерина і Валерій сидять поруч. (О.Довженко);</i></p> <p>2) міри і ступеня ознаки (якою мірою? скільки? наскільки?) <i>Вся споруда злегка коливалася. (Ю.Яновський);</i></p> <p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p>3) місця (де? куди? звідки?) <i>Назбирала світлячків, На трухлявій колоді, І внесла обережно до хати. (Г.Чубач); І враз із діброви обізвалася музика. (М.Стельмах);</i> 4) часу (коли? відколи? доки? як довго?) <i>Конає Мирон од зорі до зорі... (М. Ткач);</i></p> <p>5) причини (чому? з якої причини?) <i>Олена зі сну нічого не могла розібрати;</i></p> <p>6) мети (для чого? з якою метою) <i>Не для тісної зали – Вони одважні, для народу Грали... (М.Рильський);</i></p>
-----------	---

	<p>7) умови (при якій умові?) При наявності запрошення займайте місце;</p> <p>8) уступки (всупереч чому? незважаючи на що?) Наперекір усьому ми вийдемо на нові рубежі [42, с. 197].</p>
Односкладне речення	<p>В односкладному реченні граматична основа складається з одного головного члена, який за формою вираження є або присудком, або підметом.</p> <p>Наприклад: <i>За вікном поволі світає. (В. Кучер); Дали йому [онучаті]</i></p> <p style="text-align: right;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p><i>ім'я моє. (Б. Олійник).</i></p> <p>За формою вираження головного члена односкладні речення поділяються на дієслівні та називні [42, с. 198].</p>
Називне речення	<p>Це речення з одним членом, вираженим іменником (займенником) у якому повідомляється про предмет або явище.</p> <p>Наприклад: <i>Вечір. Голуби. Так празникові і прозоро! (Б.Олійник).</i></p>

	<p>У називному реченні головний член (підмет) може бути поширений означенням.</p> <p>Наприклад: <i>Дорога, Ранок. Тиша, Довгий яр, весь білою черемхою залитий.</i> (М. Рильський) [42, с. 200].</p>
Повне речення	<p>Це речення, в якому немає опущених членів, незалежно від того, чи двоскладне воно, чи односкладне.</p> <p>Наприклад: <i>Вечоріло. Сонце сідало за гори. В долині густішали сутінки. Ставало тихо, синьо і лунко...</i> (А.Хорунжий) [42, с. 201].</p>
Неповне речення	<p>Це просте речення, в якому</p> <p style="text-align: center;"><i>Продовження табл. 1.3</i></p> <p>опущено один або кілька членів, які легко встановити за змістом або з попереднього чи наступного речення. Наприклад: <i>А в небі – райдуга-веселиця...</i> (М. Ткач). [42, с. 201].</p>
Просте ускладнене речення	<p>Просте речення може бути ускладнене однорідними і відокремленими членами речення,</p>

	вставними словами і реченнями, звертаннями, вигуками [42, с. 201].
Однорідні члени речення	Члени речення, які відносяться до одного і того ж члена, а між собою пов'язані сурядним зв'язком і відповідають на одне і те ж питання [42, с. 201].
Складне речення	Речення, яке складається з двох або кількох простих, об'єднаних за смислом та інтонацією. Наприклад: <i>Як небо зорями, той мамин хліб Обсипаний був зернятками тмину, Він кликав кликав і манив мене здаля, Як свято пахоців у нашій хаті. (Д.Павличко) [42, с. 214].</i>
Безсполучникове речення	Це складне речення, частини якого поєднуються за допомогою тільки інтонації. Наприклад: <i>Як мудро все у таємничім світі – велике</i> <i>Продовження табл. 1.3 пізнається у малім (М. Терещенко)</i> [42, с. 215].
Сполучникове речення	Це складне речення, частини якого поєднуються за допомогою сполучників та інтонації. Наприклад: <i>Сонечко встає і в росі трава, Біля школи в нас зацвітають віти. А.Малишко); Долиною повилась річечка, наче</i>

	<p><i>хто кинув нову синю стрічку на зелену траву. (М.Коцюбинський)</i> [42, с. 215].</p>
<p>Складносурядне речення (ССР)</p>	<p>Складне речення, частини якого рівноправні за смислом і пов'язані сурядним зв'язком за допомогою сурядних сполучників. Наприклад: <i>Завірюха стугоніла, вила, А мороз гострив свій білий ніж. (І. Драч)</i></p> <p>Частини складносурядного речення поєднуються сурядними сполучниками – єднальними, протиставними і розділовими [42, с. 215].</p>
<p>Складнопідрядне речення (СПР)</p>	<p>Речення, в якому одне є незалежним, а друге – підпорядковане, що приєднується сполучником підрядності або за допомогою сполучного слова.</p> <p>Наприклад: <i>Щоб не пломеніти</i> <i>Продовження табл. 1.3</i> <i>горобині самотньо, посадив я поблизу неї нашу українську калину. (І. Цюпа) – З якою метою посадив?</i> <i>Меркнуть зорі, меркне місяць перед електричними вогнями, що залишили будівельні майданчики Нової Каховки, (А. Шиян) – Якими вогнями?</i></p>

Незалежне речення називається головним, від нього ставиться питання, на яке відповідає підрядне.

Залежне речення називається підрядним, воно приєднується до головного сполучником підрядності або сполучним словом.

Сполучне слово – це самостійна частина мови (відносний займенник або прислівник займенникового походження), що поєднує підрядне речення з головним і виступає в підрядному членом речення.

Підрядне речення може стояти після головного, перед головним, а також всередині головного.

Наприклад:

1. *Гуменний лежав, гостро вслухаючись, як клекоче передова, (О.Гончар).* 2. *Ось він поклав*

Продовження табл. 1.3
трубку, покликав до себе командирів взводів та гармат. І коли ті підбігли, став знайомити їх з обстановкою (А.Головко). 3. *Про те, щоб намалювати Надьку, спочатку не йшлося, бо Художник*

	<p><i>взагалі натуру підбирав суворо. (О.Гончар).</i></p> <p>1. ... вслухаючись ..., як</p> <p>2. І коли ..., ... став знайомити</p> <p>3. Про те, щоб, не йшлося, бо ... [42, с. 216].</p>
--	---

Отже, як свідчить матеріал таблиці 1.3, речення є складною синтаксичною категорією. Воно має свою структуру, членність, відрізняється повнотою викладу думки, буває поширеним та розгорнутим.

На відміну від словосполучення, речення виражає завершену думку, має ознаки послідовності та логічності. Саме ці характеристики речення слугують об'єднанню речень в текст.

Отже, словосполучення і речення – це основні синтаксичні одиниці. Проте, результатом вираження думки мовця є текст. З огляду на те, що текст є «верхівкою» комунікативного акту.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ В НАВЧАННІ СИНТАКСИСУ

2.1. Методика роботи над елементами синтаксису

У початковій школі робота щодо вивчення синтаксичних одиниць відбувається поетапно. Вона є системною протягом усього початкового курсу української мови.

Відповідно до Навчальних програм [33;54] робота над реченням починається вже з 1 класу в період навчання грамоти. Навчання відбувається в межах реалізації змістової лінії програми «Взаємодіємо усно».

Молодші школярі вчаться висловлювати свою думку, спілкуватися, створюючи речення.

Учням пропонується створити речення за поданими графічними схемами, спираючись на набуті знання про слова – назву, ознаку, дію. Пропедевтично це виглядає як підготовка до вивчення підмета, присудка та другорядних членів речення.

За поданими схемами учні складають речення або описують ілюстративний матеріал Букваря.

Наприклад: *Софійка співала в хорі.*

_____ .

У 1 класі учням ще не пропонується диференціація за такими моделями:

Слово - назва

Слово - ознака

Слово - дія

Такий розподіл слів за значенням та їх графічне вираження відбувається в 2 класі.

У цей період учні також складають речення, мікротексти, отримують уявлення про сполучення слів.

Основними методами роботи на цьому етапі є такі:

- пояснювальний;
- пояснювально-ілюстрований;
- робота з підручником;
- дидактична гра.

Основна увага в навчальній діяльності в 1-2 класах під час роботи над словосполученням та реченням реалізується через розвиток зв'язного мовлення (РЗМ). Учні вчаться висловлювати власну думку, демонструють комунікативні навички. Все це відбувається засобом синтаксичних одиниць: словосполучення, речення, тексту.

В 3-4 класах методика роботи над елементами синтаксису вимірюється тим змістом навчального матеріалу, який пропонує програма.

Так, учені-лінгводидакти, зокрема, Л. Варзацька зазначає наступне: «... основним методичним прийомом формування уявлень про головні члени речення є спостереження за виявленням у реченнях суттєвих ознак, властивих підмету і присудку: в реченні про когось або про щось розповідається, щось розповідається, Такі спостереження готують до сприймання наступних, більш абстрактних узагальнень. Спостерігаючи за головними членами, учні вчаться чіткому висловленню своїх думок. У них формується вміння ділити мовленнєвий потік на речення. Для учнів сама по собі відповідь на питання *Чому певну групу слів можна назвати реченням?* – найтісніше зв'язана з розпізнаванням головних членів: в реченні про когось або про щось говориться, щось говориться. Усвідомити речення як цілісну одиницю мовлення неможливо без виділення головних членів» [9, с. 12].

Отже, під час вивчення підмета і присудка застосовується прийом спостереження. Цей прийом є складником методу спостереження за лінгвістичним матеріалом.

Як відомо робота над синтаксичними одиницями буде ефективною, якщо вона підкріплена практикою. Учням пропонуються практичні вправи та завдання.

Таким чином, ще один ефективний метод навчання – це метод вправ.

Під час опанування підмета і присудка доцільними будуть такі вправи:

- на визначення меж речення в тексті;
- на встановлення меж тексту (друкованого або написаного);
- на узагальнення;
- на конструювання;
- вправи з деформованими реченнями та ін.

Пропонуємо конкретні види вправ для унаочнення сказаного.

Вправа 1. Виділення речень із тексту, сприйнятого на слух.

Прослухайте вірш. Скільки в ньому речень?

Сонце заходить.

Гори чорніють.

Пташечка тихне.

Поле німіє. (Т.Шевченко) [9, с. 12].

Як за допомогою голосу одне речення відділяється від іншого? Як на письмі позначаємо початок і кінець речення? Про що говориться у першому реченні? В другому? Про кого розповідається в третьому реченні? Про що повідомляється у четвертому?

Вправа 2. Встановлення меж речень тексту (надрукованого чи написаного).

Прочитайте. Поділіть текст на речення.

Ось під кущем причаївся зморений зайчисько ганялася за ним лукава лисиця лякав страшний пугач.

За допомогою голосу одне речення відділяється від іншого? Як на письмі позначаємо початок і кінець речення?

Про кого говориться в першому реченні? (*Про зайчиська*). На яке питання відповідає це слово? (*Хто? – зайчисько*). Підкресліть це слово однією лінією.

Що говориться про зайчиська? (*Причаївся*). На яке питання відповідає це слово? (*Що зробив? – причаївся?*). Підкресліть це слово двома лініями.

Вправа 3. Прочитайте. Поділіть текст на речення. Як ви їх розпізнали? Знайдіть у кожному реченні слова, що означають, про кого говориться в реченні і що говориться?

Їжачок боїться води хитра лисиця закочує їжачка в річку у воду їжачок розгортається тоді лисиця хапає його зубами.

Узагальнення: 1) речення виражає закінчену думку; 2) у кожному реченні про когось або про щось говориться, щось говориться; 3) голос у кінці речення знижується, робиться пауза; 4) якщо голос знижується, в кінці речення ставимо крапку; 5) речення починаємо писати з великої букви.

Вправа 4. Доповнення речення пропущеним словом – підметом або присудком.

Прочитайте. Доповніть речення назвами тварин.

(Хто?) ... возить вантажі *кіт*

(Хто?) ... стереже дім *кінь*

(Хто?) ... ловить мишей *собака*

Яке слово пропущено в першому реченні? (*Кінь*).

Що нам невідомо, коли пропущено це слово? (Про кого говориться в реченні) [9, с. 13].

Вправа 5. Прочитайте. Вставте слова, які означають, про кого або про що говориться в реченні.

Заграло над лісом веселе (що?) ... На галявину вивела (хто?) ... своїх ведмежат. Прислухаються (хто?) ... до кожного лісового шереху.

Слова для довідки: *ведмедиха, звірята, сонечко* [9, с. 14].

Різновидом творчих вправ є вправи на відновлення деформованих речень. Вони сприяють закріпленню знань про речення, його меті.

Такі завдання подобаються учням, адже вони мають елемент творчої діяльності. Дані вправи стимулюють навички абстрагування, виділення властивостей головних членів речення. Наприклад:

Вправа. Відновлення деформованих речень.

Прочитайте слова. Із слів кожного рядка складіть речення:

зерно, мурашка, знайшла;

важким, воно, було;

товаришів, покликала, мурашка;

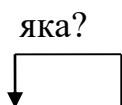
дружно, додому, зерно, трудівники, малі, тягнуть [9, с. 15].

Застосовуючи прийом графічного унаочнення, доцільно запропонувати таку вправу:

Вправа. Прочитайте речення.

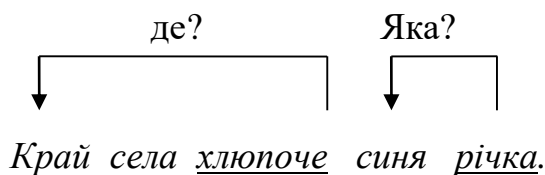
Хлюпоче річка.

Яке слово треба додати, щоб було видно, яка річка (*тиха, синя, маленька*).

Хлюпоче синя річка.

Додайте слова, які вказують, де хлюпоче річка (*понад лісом, край села, на лісовій галявині*).

Вправа. Прочитайте речення без питань.

*(Який?) ... Івась сидів (де?) ... Він дивився, як плавають рибки.
Хлопчик почав кидати хлібні крихти (куди?) ... Рибки (як?) ... з'їдали їх.*

Слова для довідки: *охоче, на бережку, малий, у воду* [9, с. 15].

Вже зазначалося про деформовані вправи та їх значення в навчанні синтаксису. Проілюструємо приклади конструктивних вправ, які містять завдання на деформацію.

Вправа. Відновлення деформованих речень.

Із слів кожного рядка складіть речення. Виділене слово ставте на початку речення:

*дитячий, відкрився, школи, **недалеко**, від, садочок;*

*буваємо, у, часто, маленьких, **ми**, друзів, наших;*

*пісні, танці, дітьми, з, **розучували**;*

*моделі, **хлопчики**, літаків, виготовляють;*

*лялькам, **дівчата**, шують, сукні,*

Дайте заголовок оповіданню. У кожному реченні підкресліть головні члени.

Які близькі за значенням іменники вживаються в тексті? З якою метою?

Вправа. Із слів кожного рядка складіть речення. Виділене слово ставте на початку речення:

*сховалось, **за верховіттям**, сонце, дерев;*

*в, **прохолодно**, і, лісі, волого;*

*дихає, земля, й, оживає, **вільно**;*

*ворухнувся, **ось**, листочок, торішній;*

*зелена, виткнулася, **з-під нього**, травинка.*

Виразно прочитайте відновлений текст. Яка картина постає в уяві? Який заголовок можна дати оповіданню?

*За верховіттям дерев сховалося сонце. Прохолодно і волого в лісі.
Вільно дихає і оживає земля.*

Ось ворухнувся торішній листочок. З-під нього виткнулася зелена травинка. (За І.Соколовим-Микитовим).

Назвіть слова, які допомагають яскравіше уявити, як пробуджується ліс навесні.

Відшукайте однорідні члени речення. На яке питання вони відповідають? [9, с. 19].

Ефективним методом роботи є створення ментальних карт. Ментальні або інтелект-карти розвивають логіку мислення, навчають послідовності дій.

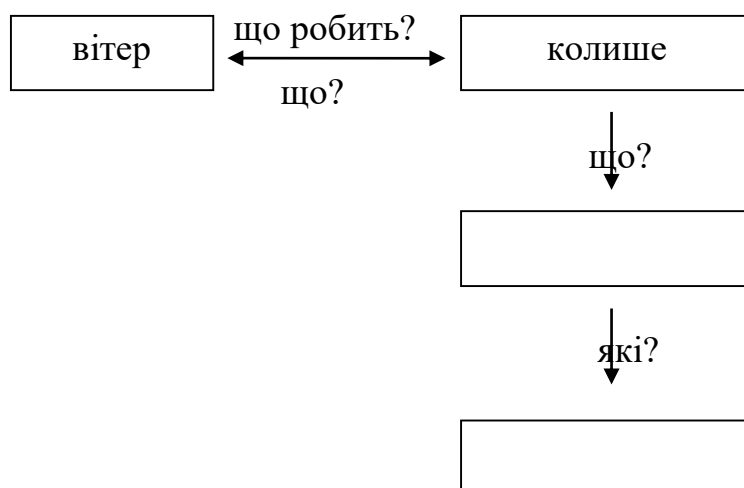
Пропонуємо вправу, яка передбачає вироблення в учнів навичок певного алгоритму дій під час встановлення зв'язку слів у реченні.

Завдання спрямоване на вироблення вміння визначати головні та залежні слова в словосполученні, а відтак, і в реченні.

Вправа. Аналіз і побудова словосполучень і речень з опорою на графічні форми.

Користуючись поданою схемою і питаннями, встановіть зв'язок слів у реченні.

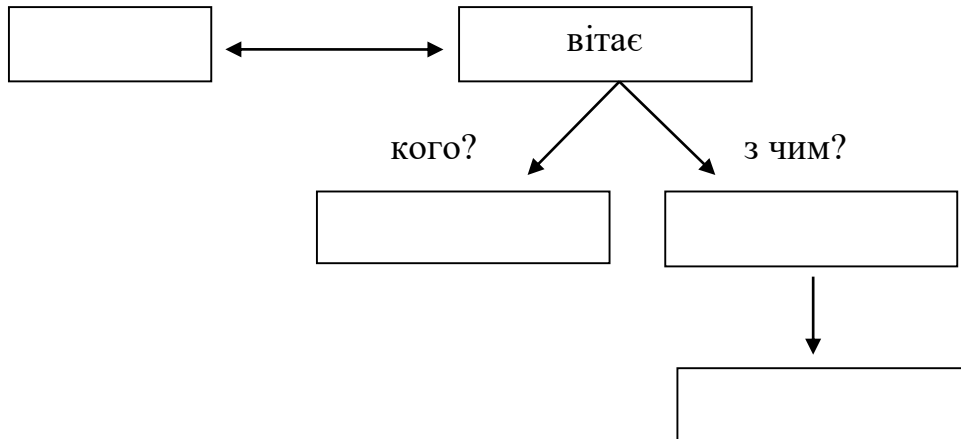
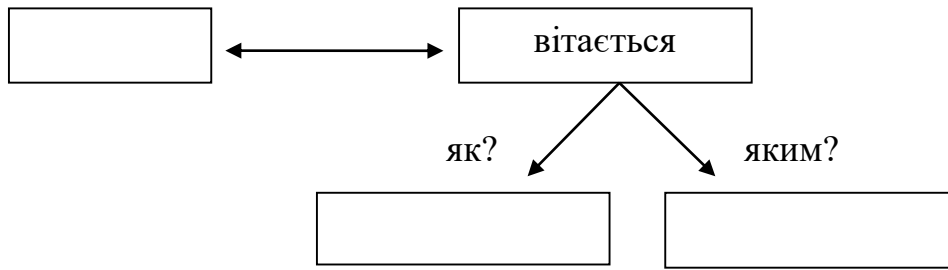
Вітер колише трави шовкові.

[9, с. 20].

За такою ж ментальною картою на основі опорних схем можна запропонувати завдання на створення власного речення або тексту.

Вправа. Побудуйте два речення, користуючись даними схемами.

[9, с. 21].

Вправа. Відгадайте загадку. Чому ви так думаєте?

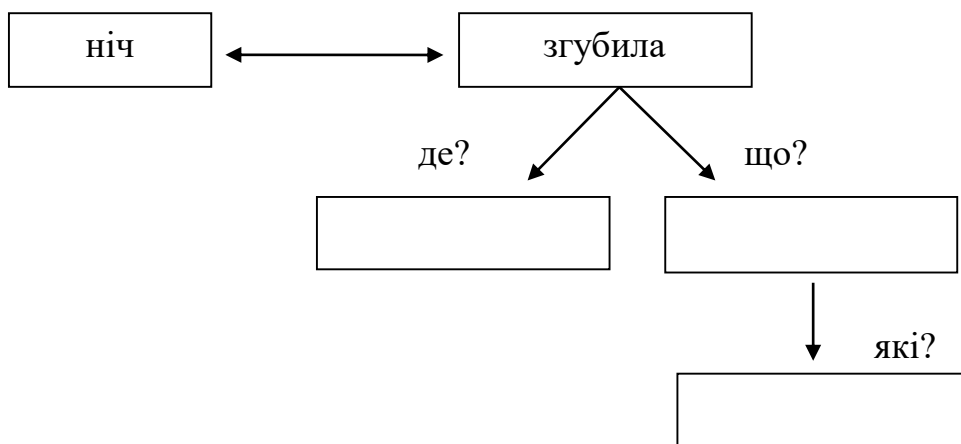
Намистиночки нові

ніч згубила у траві,

Вранці сонечко устало,

Намистинки позбирало. (Загадка)

Покажіть графічно зв'язок слів у першому реченні.

Отже, методи роботи над словосполученням та реченням вирізняються своєю практичною значущістю. Всі вони передбачають елементи навчально-творчої діяльності молодших школярів.

2.2. Творчі види роботи в навчанні елементів синтаксису

У початковій школі учні знайомляться з основними поняттями синтаксису, проте навчання їх відбувається на елементарному рівні.

Програмовий матеріал містить вимоги до формування навичок самостійного створення речень, визначення їх меж у тексті. Визначення типу за метою висловлювання. З огляду на це доцільно застосовувати такі методи і форми роботи, як б захопили учнів, а не ускладнили сприйняття ними виучуваного матеріалу.

В основі такої роботи лежить принцип наукової достовірності та перспективності виучуваного матеріалу.

Ми вже зазначили про роль взаємозумовленого вивчення синтаксису та інших розділів української мови.

Пропонуємо розробку уроку, де продемонстровано зв'язок морфології та синтаксису, Так вивчення теми «Змінювання дієслова» відбувається на текстовій основі.

В основі методики навчання лежить проблемний метод та створення проблемної ситуації.

Тема. Змінювання дієслів теперішнього часу за особами і числами (4 клас).

Мета. Сформувати уміння змінювати дієслова теперішнього часу за особами і числами.

ЛІСОВА КНИГА

Лісовий пень можна прочитати, як книгу. За кількістю кілець на пеньку можна встановити вік дерева.

Прочитайте текст. Однієї особи чи кожного стосується дія?

Перебудуйте текст так, щоб розповідь велась від першої особи. (Лісовий пеня можу прочитати, як книгу. За кількістю кілець на пеньку можу встановити вік дерева).

Перебудуйте текст так, щоб розповідь велась від першої особи множини. (Лісовий пеня можемо прочитати, як книгу. За кількістю кілець на пеньку можемо встановити вік дерева).

Перебудуйте речення так, щоб у них розповідалося про юннатів, тобто дія стосувалася третьої особи множини. (Лісовий пеня юннати можуть прочитати, як книгу. За кількістю кілець на пеньку можуть встановити вік дерева).

Далі вчитель відкриває дошку із записаним текстом, де дієслова підкреслені, закінчення графічно виділені.

Лісовий пеня я чита ю, як книгу.

Лісовий пеня ми чита ємо, як книгу.

Лісовий пеня юннати чита ють як книгу.

У якому часі й числі вжито підкреслені дієслова? Визначте їх число. Зверніть увагу на форми дієслів чита ємо ють Вони вжиті в тому самому часі числі, а закінчення у них різні. Чому? Якої особи стосується дія у другому реченні? А в третьому?

Таким чином (підсумовує вчитель), дієслова читаємо, читають мають різні закінчення, бо означають дію, яка стосується різної особи (чита ємо - 1 особа, чита ють особа), тобто ці дієслова змінені за особами.

Згадайте. Як змінюються займенники за особами й числами.

Учні записують:

	однина	множина
1 особа	я вмі-ю	ми вміє-мо
2 особа	ти вмі-єш	ви вміє-те
3 особа	він, вона, воно вмі-є	вони вмі-ють

Далі під керівництвом учителя змінюють за особами, і числами дієслова *вмію*, закінчення виділяють, роблять висновок про особові закінчення дієслів [9, с. 38-39].

Важливим етапом роботи над елементами синтаксису є запобігання типових помилок і труднощів. Часто для молодших школярів є проблемою розрізнити словосполучення та граматичну основу речення.

Пропонуємо фрагмент уроку, що представляє таку роботу.

Тема. Словосполучення (3 клас).

Мета. Сформувати вміння розрізнити словосполучення і основу речення (головні члени), добираючи найбільш точні слова для вираження своєї думки.

Учитель пропонує учням прочитати на дошці словосполучення і речення:

пролунав дзвінок, зайшли в клас, слухають пояснення.

Ставиться завдання: знайти де речення, а де словосполучення. Діти усно виконують вправу, обґрунтовують свою відповідь.

Далі за цими словосполученнями і реченням будують зв'язну розповідь, записують її. Перевіряючи роботу, діти аналізують, кому з них вдалося зв'язно викласти думки, які слова невдало дібрано, як їх треба замінити, Проводять синтаксичний аналіз побудованих речень [9, с. 41-42].

Творчі вправи для розвитку умінь аналізувати зв'язки слів у реченні також мають в основі лінгвістичний матеріал з морфології.

Вправа. Спостереження за сполучуваністю дієслів. Виділення з тексту дієслівних словосполучень (4 клас).

Поясок ясний зіткала,

небеса обперезала.

Після дощичку з'явилась –

ніжнобарвно заіскрилась. (Загадка)

*Труд поважаю:
 все літо літаю
 у поле, до гаю
 збираю медок
 із різних квіток.
 Кого не злюблю,
 того жалом вколю. (Загадка)*

Випишіть дієслова із залежними словами. Визначте, якою частиною мови є кожне із вписаних залежних слів. З якою частиною мови зв'язуються дієслова? [9, с. 61].

Приклади творчих вправ з методичним апаратом до них розглянемо далі.

Вправа 1.

ГАРБУЗ

Яка рослина приносить нам найбільші в світі плоди? Щоб її побачити, не обов'язково відправлятись у далекі країни. Це гарбуз. Вага його на теплому півдні досягає дев'яносто кілограм. І навіть у північних країнах, під Ленінградом, вирощують гарбузи до п'ятдесяти кілограм.

Але гарбуз не тільки годує, а й лікує. Його радять їсти хворим на нирки. (З журналу)

Прочитайте текст. Випишіть дієслова і залежні від них іменники і займенники у непрямих відмінках.

Зразок: приносять (кому?) нам; приносять (що?) плоди [9, с. 61].

Вправа 2.

Раніше почало вставати сонце, щиріше доглядати землю. Поринули весняні води. Задзюрчали струмочки, заклекотали в ярках, розлились широкою повіддю. З-під снігу зазеленіла травиця і звеселила жайворонка. Звився жайворонко високо-високо під чисте, наче нове, небо і заспівав. (За М.Коцюбинським)

Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок. Поясніть, чому ви так назвали оповідання. Відшукайте речення з однорідними членами. На які питання вони відповідають? Якою частиною мови виражені? Випишіть дієслова і залежні від них прислівники.

Зразок: *вставати* (коли?) *раніше*, *доглядати* (як?)...

Вправа 3.

БЕРЕЗИ

Узимку берези ховаються у хвойному лісі. А навесні, коли листя розгортається, здається, наче берези з темного лісу виходять на узлісся.

Це буває доти, поки листя на березах потемніє і якимось зрівняється з кольором хвойних дерев.

І ще буває восени, коли берізки, перед тим, як сховатися, прощаються з нами своїм золотом. (За М. Пришвіним)

Прочитайте оповідання. Які дієслова вжито у переносному значенні? З якою метою їх використовує автор? Випишіть дієслова, вжиті у переносному значенні, і залежні від них іменники.

Вправа 4.

КВІТКА СОНЦЯ

На високому стеблі квітка з золотими пелюстками, Вона схожа на сонце. Тому і називають квітку соняшником.

Спить уночі соняшник, схиливши золоті пелюстки. Та вранці, тільки сходить зірниця, пелюстки тремтять. То соняшник жде сходу сонця, радіє йому: «Добрий день, сонечко, я так довго чекав тебе!»

Вдень сонце піднімається все вище і вище, пливе по небу. І соняшник повертає за ним свою голівку, Увечері сонце заходить за обрій, і квітка востаннє усміхається його золотому промінню. (За В. Сухомлинським)

Прочитайте текст-опис. Які слова вжито у переносному значенні? Яке враження створюється? Усно перекажіть оповідання, найточніше передаючи мову автора. Із останнього абзацу випишіть дієслова і залежні від нього слова [9, с. 62].

Вправа 5. Встановлення зв'язку слів у реченні з опорою на графічні форми.

ХТО ДОНЯ?

Мати доні молодій

огородик наділила.

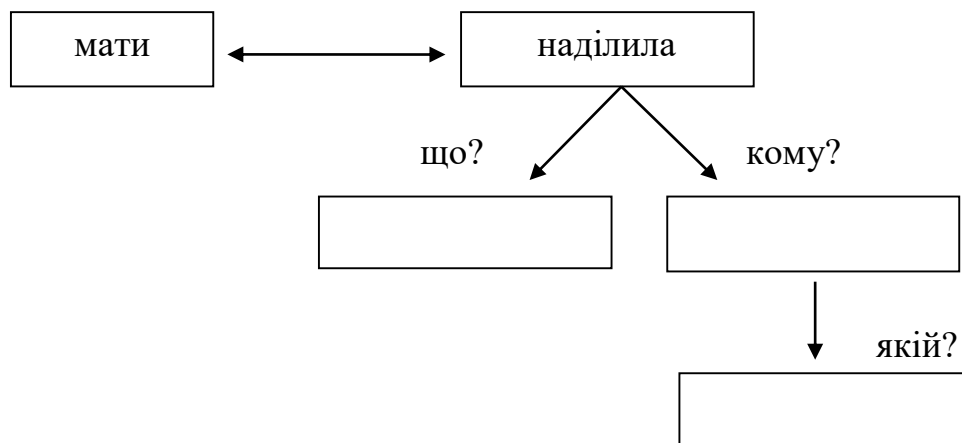
Розкошує доня мила,

каже ненці – тісно їй:

«В земляній сиджу коморі,

А коса моя на дворі» (Л.Глібов).

Встановіть зв'язок слів у першому реченні за допомогою схеми:

[9, с. 63].

Отже, пропоновані вправи вирізняються творчим характером. Вони реалізують своє основне методичне завдання: сформувати вміння і навички учнів щодо виділення словосполучень, речень, тексту. Водночас методика їх застосування має переваги, оскільки конструктивні завдання розвивають в школярів творче мислення. Вони активізують пізнавальний інтерес до синтаксичних одиниць та полегшують засвоєння складного лінгвістичного матеріалу.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи над темою кваліфікаційного дослідження «Методи і прийоми навчання елементів синтаксису у початкових класах» зроблено такі висновки:

1. Проаналізовано науково-методичну літературу з порушеної проблеми. У науковій джерельній базі ми знайшли чимало праць, які присвячені дослідженню елементів синтаксису. Синтаксис досліджували: Л. Варзацька, Н.Грипас, С. Єрмоленко, Б. Кулик, Л.Мацько, М. Плющ, О. Пономарів, С.Шевчук, Н.Шкуратяна та ін.

2. Досліджено наукові засади проблеми синтаксису та синтаксичних одиниць в мовознавстві, лінгводидактиці тощо. Було з'ясовано, що словосполучення є надважливою одиницею синтаксису. Воно має своє функціональне навантаження та виступає в подальшому «будівельним матеріалом» для речення. За своєю структурою та значенням словосполучення диференціюються. Вони виступають зв'язаною сукупністю слів. Речення мають свої властивості. Вони відрізняються за метою висловлювання, структурою, повнотою та поширеністю. Своєрідною верхівкою синтаксису є текст, який і складається з різноманітних за своєю специфікою речень. Лінгвістична складова речень є розгалуженою та передбачає такі ознаки речень: логічність, послідовність, завершеність думки.

3. Визначено методичні засади роботи щодо вивчення елементів синтаксису. У роботі ми актуалізували увагу на методах і прийомах навчання. Провідну роль тут відіграють пояснювальний, пояснювально-ілюстративний, метод вправ тощо. Спираючись на матеріал підручників для початкової школи, дидактичний додатковий матеріал, ми відмітили роль методу вправ. Ефективними вчителі вважають творчі вправи. Вони розвивають навички творчого мислення в учнів. Такі види роботи сприяють розвитку активної комунікації. Саме тому їх радять і лінгводидакти, і педагоги-практики.

Дане дослідження має перспективу подальшого вивчення синтаксису в початковій школі та його ролі в активному формуванні мовної особистості сучасного молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови / Н.Бабич. – Львів: Світ, 2003. – 432 с.
2. Бадер В.І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів / В.І. Бадер. – К.: А.П.Н., 2000. – 316 с.
3. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К.: Вища школа, 2005. – 270 с.
4. Біляєв О. М. Методика вивчення української мови в школі / О.Біляєв, В.Мельничайко, М. Пентилюк, Г. Передрій, Л. Рожило. – К. : Радянська школа, 1987, –246 с.
5. Біляєв О. М. Концепція мовної освіти в Україні. [Текст] / О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, В. М. Плахотник // Рідна школа. – 1994. – №9. – С. 71–73.
6. Большакова І.О. Українська мова та читання: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 /І.О.Большакова, М.С.Пристінська. – Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 96 с. : іл.
7. Булаховський Л. А. Питання синтаксису простого речення в українській мові / Л. А. Булаховський // Дослідження синтаксису української мови. – К., 1958. – С. 11–43.
8. Варзацька Л. Організація проектної діяльності учнів / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово. – 2004. – № 11. – С. 10–18.
9. Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту: Посібник для вчителів /Л.О.Варзацька. - К.: Радянська школа, 1986. – 104 с.
- 10.Вашуленко М. С. Буквар: підр. для 1 класу загальноосвіт. навч. закл./ С.М.Вашуленко, О.В.Вашуленко. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 152 с.: іл.
11. Вашуленко М.С. Навчання української мови у 2 класі /М.С.Вашуленко // Початкова школа. - 2003. - № 1. - С. 42-46.

12. Вашуленко М.С. Удосконалення змісту і методики навчання української мови у 1-4 класах /М.С.Вашуленко. – К.: Рад. школа, 1991. – 119 с.
13. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення у початковій школі: Методичний посібник /М. С .Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
14. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.С.Вашуленко, Г.С.Дубовик /за ред. М.С.Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 160 с. : іл.
15. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.С.Вашуленко, О.І.Мельничайко, Н.А.Васильківська /за ред. М.С.Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 192 с. : іл.
16. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М. С. Вашуленко, Г. С. Дубовик, О. І. Мельничайко /за ред. М. С. Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 192 с. : іл.
17. Вашуленко М. С. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1 / М.С.Вашуленко, Г.С.Дубовик. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. – 144 с. : іл
18. Ващенко В. С. Перспективність і наступність у навчанні української мови в 1–4 класах: методичні рекомендації. – К.: Рад. школа, 1991. – 110 с.
19. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови // Початкова школа. – 2003. - №4. – С. 1 - 4.
20. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. для студ. філол. ф-тів вузів / І. Р. Вихованець; голов. ред. М. С. Тимошик; ред. Л.Л.Щербатенко. – Київ: Либідь, 1993. – 365.

21. Державна національна програма "Освіта (Україна ХХІ ст.)". - К., 2003.- 56 с.
22. Державний стандарт початкової загальної освіти. - Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
23. Дорошенко С. І. Методика викладання української мови [Текст] : навч. посібник / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко ; ред. д-ра філол. наук, проф. С.І.Дорошенка. – К. : Вища школа, 1989. – 423 с.
24. Дудик П. С. Методологія, методи й методика стилістики / П. С. Дудик // Стилiстика української мови : навч. посiбник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – С. 43–46.
25. Дудик П. С. Сучасна українська мова: завдання, вправи: навч. посiб. / П. С. Дудик, В. М. Литовченко. – К. : Академвидав, 2007. – 263 с. – (сер. “Альма-матер”).
26. Єрмоленко С. І. Інноваційний підхід під час вивчення простого речення у ВНЗ / Світлана Єрмоленко // Українська мова і література в школі. – 2003. – № 2. – С. 58–60.
27. Єрмоленко С. І. Нові підходи у вивченні простого речення (вища школа) / Світлана Єрмоленко // Українська мова і література в школі. – 2005. – №2. – С. 54–58.
28. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української літературної мови / М.А.Жовтобрюх, Б.М. Кулик // - К. : Радянська школа, 1965. - 424с.
29. Жубрид С. Цікаві завдання до уроків читання / С. Жубрид// Початкова школа. – 2004. – №1. – С. 23–25.
30. Кондратюк О. В. Нестандартні уроки в початковій школі // Упоряд. О.Кондратюк. – К.: Ред.загальнопед.газ., 2005. – 128 с.
31. Мамалига А. І. Синтаксичні конструкції зв'язного мовлення / А.І.Мамалига // Сучасна українська мова: підручник / за ред. О.Д.Пономарьова. - 3-тє вид., переробл. – К.: Либiдь, 2005. – С. 455-476.

32. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка // - К.: Літера ЛТД, 2011. -364 с.
33. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017.
34. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови / М.М. Наумчук, Л.П. Лушпинська. – Тернопіль: «Астон», 2002. – 219 с.
35. Наумчук М.М. Сучасний урок у початкових класах. Класне читання / М.М. Наумчук. – Тернопіль: Астон, 2003. – 362 с.
36. Нечай Л. Д. Стилістичні вправи на уроках мови / Л. Д. Нечай // Початкова школа. – 1976. – № 5. – С. 19-23.
37. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с. – 206 с.
38. Новак Л.І. Система нестандартних уроків української мови (в початковій школі) // Б-чка вчителя поч. школи. – 2003. - №17. – С. 67.
39. Пензар Л. П. Нестандартні уроки : (Передовий досвід)// Б-чка вчителя поч. школи. – 2001. - № 6 . – С. 16– 19.
40. Пентиліюк М. І., Руденко Л. М., Іващенко О. В. Українська мова: Посібник для студентів нефілологічних факультетів / М.І.Пентиліюк, Л.М.Руденко, О.В. Іващенко. – Херсон; Олді-плюс, 2001. – 212 с.
41. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова / М. Я Плющ. - К: «Вища школа», 2005.- 430 с.
42. Плющ М.Я., Грипас Н.Я. Українська мова. Довідник /М.Я.Плющ, Н.Я.Грипас. – К.: Радянська школа, 1990. – 255с .
43. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [наук.-метод. посібн.] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.

44. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К.: Початкова школа, 2011. – 432 с.
45. Резніченко Н.І. Нестандартні уроки української мови в 2 класі // Початкове навчання та виховання. – 2006. - № 6. – С. 8 – 11.
46. Русанівський В.М. Українська мова. Енциклопедія. Редкол. : В.М.Русанівський, О.О. Тарасенко та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 2000. – 752с.
47. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.
48. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П.Грищенка //– 2-е вид. – К.: Вища школа. – 1997. – 540 с.
49. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. /С.О.Караман, О.В.Караман, М.Я.Плющ [та ін.]; за ред. С.О.Карамана. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 560 с.
50. Сучасна українська літературна мова: [підручник] / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас [та ін.]; за ред. М. Я. Плющ. – [3-тє вид. стер.] – К.: Вища шк., 2001. – 430 с.
51. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. — Полтава : Довкілля-К, 2006.
52. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.; за ред. О.Д.Пономарева. – 3-тє вид., перероб. – К. : Либідь, 2005. – 488 с.
53. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Савченко О.Я., затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 21.03.2018 № 268. – К. : ТД «Освіта-центр плюс», 2018. – 240 с. Сайт Міністерства освіти і науки України mon.gov.ua
54. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи. **Режим доступу:**

<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkova-shkola.html>

55. Українська мова: енциклопедія / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; Інститут укр. мови - 2 вид., випр. і доп. // - К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.
56. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. – Інтегрований курс: Підручник для педагогічних вузів / За ред. А.П.Каніщенко, Г.О.Ткачук. – К.: Промінь, 2003. – 232 с.
57. Філоненко Л. Г. Використання сучасних методів під час роботи над синтаксисом / Українська мова і література в школі. – 2007. – №1. – С. 9-14.
58. Форощук О.О., Форощук Н.С. Практичні завдання з української мови для початкових класів: Навч. посібник /О.О.Форощук, Н.С.Форощук. – К.: А.С.К., 2004. – 352 с.
59. Чекіна О. Нестандартні форми проведення уроку / Початкова освіта. – 2004 . - №5. – С. 2 – 13.
60. Хорошковська О.Н. Методика навчання української мови у початкових класах: Підручник для студентів ВНЗ та вчителів /О.Н.Хорошковська. – К.: Промінь, 2006. – 257 с.
61. Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови: Посібник для вчителя /М.М.Шкільник. – К.: Радянська школа, 1986. – С. 63–74.
62. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник /Н.Г.Шкурятяна, С.В.Шевчук. – К.: Література, 2000. – 688 с.
63. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. / Н.Г. Шкурятяна, С.В. Шевчук - К.: Вища шк., 2007. - 823 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Конспект уроку з української мови для учнів 4 класу з теми «Члени речення. Зв'язок слів у реченні»

Тема: «Члени речення. Зв'язок слів у реченні»

Мета: Формувати поняття «члени речення», «головні члени», «підмет і присудок», «основа речення», «другорядні члени»; закріплювати вміння встановлювати зв'язок між словами у реченні; розвивати мовлення та спостережливість; виховувати любов до природи.

Хід уроку:

I. Організаційна частина

1. Привітання. Перевірка готовності до уроку

- Покликав у клас мелодійний дзвінок
Готові до роботи? Почнемо урок!

II. Повідомлення теми і мети уроку

- Пригадайте, з чого складаються речення? (Зі слів).
- Як пишуться слова в реченні? (Окремо).
- Чи є серед них такі, що виконують роль головних? (Є).
 - Отже, сьогодні ми будемо дружно працювати,
Головні слова вивчати!
- На уроці ми продовжимо мандрівку країною Речення, навчимося знаходити основу речення, познайомимося із членами речення, будемо лікувати речення. А супроводжуватиме нас у подорожі буде той

Хто немов крило за вітром
В небо мріяв полетіти.
Тільки золотом налився,
Зразу у траву звалився,
Хто ж це він? (Листочок.)

-А прийшов до нас Листочок не сам , а зі своїми друзями золотими листочками та дідом Осінником.

- А чому листочки завітали в гості ? (тому, що осінь на подвір'ї. Жовтень – другий місяць осені.)

Наші листочки не прості,

Ці листочки – чарівні,

Цей дубовий листочок просить зошит відкривати.

Дату гарно записати.

III. Актуалізація опорних знань

1. *Каліграфічна хвилинка.*

- Полетів листочок дубовий

Сів на дошку нашу знову

Просить букви прочитати

І красиво записати.

Д,д, Дд Ду д у уб

- **Повідомлення про дуб - енциклопедія:** найстарішим деревом в Україні вважається 1300-річний дуб в урочищі Юзефін Рівненської області. У селі Верхня Хортиця росте 800-річний дуб, під яким, за легендами, стояли загони руських князів Олега та Святослава, відпочивали Б.Хмельницький, Т.Шевченко. Охоплення його стовбура – понад 8 метрів.

2) *Добір спільнокореневих слів. Виділення кореня.*

- Давайте доберемо спільнокореневі слова до слова дуб (Дубовий, дуб, задубіти).

- Що означає слово задубіти? (Змерзнути).

- Доберіть близькі за значенням слова ? (Захолонути. замерзнути, коли холодно, морозно)

2. *Мозковий штурм*

- А зараз каштанового листочка цікавлять відповіді на такі запитання.

- Який розділ ми вивчаємо? (Речення)

— Що виражають речення? (Самостійну думку)

— Які бувають речення за метою висловлювання? (розповідні, питальні, спонукальні)

— Яке речення називається розповідним, питальним, окличним? (*окличні*

– якщо вимовляються речення з особливим почуттям. Розповідне речення

– це тип речення, яке містить у собі повідомлення про якийсь факт

дійсності. Питальне речення – це тип речення, яке містить настанову

мовця на отримання відповіді. Спонукальне речення – це тип речення, що

виражає наказ, вимогу, заклик, побажання, пораду мовця адресатові.)

— Що таке звертання?(Звертання – це слово або сполучення слів, що

називає того, до кого звертаються. Під час вимови звертання виділяється

голосом, а на письмі – комою або знаком оклику.)

3. Гра «Назвіть речення».

- Назвіть речення за метою висловлювання.

— Півнику, мій півнику, що ти наробив? – питальне речення

— Півнику меншому голову розбив. – розповідне речення

— Як тобі не соромно маленького бити? Я не буду, півнику, більш тебе любити,

І пшонця не дам тобі, не наллю води. Помиристь з маленьким, зараз підійди! Помирились півники і пішли в садок. І обом сипнула їм жменьку крихіток.

(М. Познаньська) – спонукальне речення

IV. Сприймання і первинне усвідомлення матеріалу

1. *Фізкультхвилинка*

Раз, два – руки в боки,

Три, чотири – два підскоки,

П'ять, шість – нахились,

Сім, вісім – розпрямись,

Дев'ять, десять – всі присіли,

І за парти тихо сіли.

2. *Робота з підручником.*

Ось листочок наш кленовий

Просить підручник відкривати

І уважно працювати.

Вправа 106.(1) Формування поняття «члени речення».

- Доповніть речення словами за змістом і питаннями.

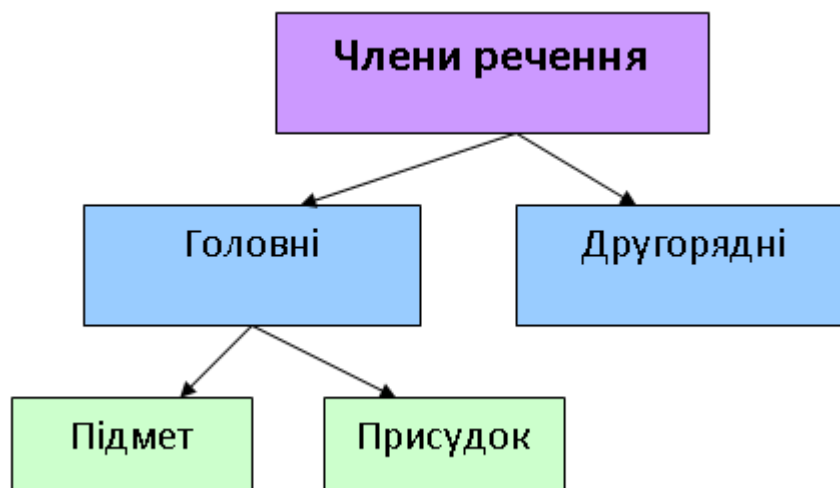
Учні вчаться (де?)... . Учні (що роблять?)... у школі. У школі вчаться (хто?)... . Учні вчаться в школі (як?)... .

- Прочитайте утворенні речення.

- Чи до всіх слів ми можемо поставити запитання?(Не можемо)

- До яких слів в реченні ми не можемо поставити запитання? Наведіть приклади.

- Отже, що ви можете сказати про ці речення? (Речення складаються зі слів,які

відповідають на певні питання. Усі слова, до яких можна поставити питання,від інших слів,є членами речення.)

Слова в реченні, що відповідають на певні питання, називаються членами речення.

- Прочитайте визначення в підручнику самостійно.

Вправа 106 (2,3). Формування понять «Підмет. Присудок»

Продзвенів шкільний дзвінок. Ми зайшли до спортивного залу. Розпочинається урок. Іван Петрович – учитель фізичної культури. Цей предмет у нас – улюблений.

- Прочитайте перше речення.

- Про що говориться у першому реченні? (Про дзвінок).
 - На яке питання відповідає цей член речення? (Що).
 - Потім ставимо запитання до якого слова? (Продзвенів) = дзвінок (що зробив?) продзвенів
 - Від якого слова ставимо запитання до слова шкільний? (дзвінок) = дзвінок (який?) шкільний
 - Прочитайте друге речення.
 - Про що говориться у другому реченні? (про дітей - ми)
 - На яке питання відповідає цей член речення? (Хто?)
 - Ставимо запитання до якого слова? (зайшли) = ми (що зробили?) зайшли
 - Які питання ми ставили до таких членів речення: дзвінок, ми, урок, Іван Петрович, предмет? (хто? що?)
 - Такі члени речення називаються підметами.
 - Отже, спробуємо скласти правило про підмет.
- (Учні читають правило про підмет, с. 51).*

Член речення, який вказує, про кого або про що говориться в реченні, називається підметом. Підмет відповідає на питання хто? або що?

- Отже, ми визначили підмети є в кожному реченні.
- А тепер дізнаємося, що говориться про присудок у кожному реченні.
- На яке питання відповідає цей член речення? (Що зробив?)...
 - Знайдіть головні слова у перших трьох реченнях. (продзвенів, зайшли, розпочинається)
 - Ці слова називаються присудками.
 - Отже, то що ми можемо сказати про присудок.
- (Учні читають правило про присудок, головні та другорядні члени речення, с. 51).*

Член речення, який вказує, що говориться про підмет, називається присудком. Присудок відповідає на різні питання: що

робить? Що зробить? Що робив? Що робили? Яким є підмет? Хто він такий? та ін.

3. Розповідь

Підмет і присудок є найважливішими в реченні, бо вони передають основний зміст висловлювання. Саме тому підмет і присудок називаються головними членами речення, вони становлять основу речення. Так само, як і в родині – тато і мама відіграють головну роль.

Підмет і присудок – це головні члени речення, його основа.

- Усі інші члени речення називаються другорядними, але вони також є важливими для вираження думки.

Усі члени речення є другорядними.

4. Тренувальні вправи.

- А вербовому листочку сумно і він вирішив перевірити, як ви зрозуміли правила.

- Визначте в реченні підмет, присудок та другорядні члени речення.

Вправа 108.

З гір повіває холодний вітер.

- Спишіть речення.

- Підкресліть в ньому головні члени.

- Як зв'язуються між собою головні та другорядні члени речення? (За запитаннями).

(Що?) Вітер (що робить?) повіває;

вітер (який?) холодний;

повіває (звідки?) з гір.

V. Узагальнення і систематизація знань

- Калиновий листочок пропонує зробити вправу 107.

Прочитай текст. Визнач в реченнях головні члени. Став запитання від підмета до присудка.

Високо над Дніпром здійнявся обеліск Слави. Біля його підніжжя палахкотить Вічний вогонь. Щодня кияни приносять сюди живі квіти. Обеліск – пам'ять про загиблих героїв. А пам'ять – вічна.

- А яблуневий листочок пропонує самотійно виконати вправу 109.
Прочитай текст. Визнач у реченнях основу. Одне речення (на вибір) спиши. Підкресли в ньому підмет і присудок.

Восени їжак стягує у затишну місцину сухе листя і траву. Згорнувшись у клубок, він спить усю зиму. Температура тіла в нього знижується іноді до шести градусів тепла.

VI. Підсумок

- Вже пора урок кінчати,
Треба все підсумувати.
Про головне на уроці
Слухаємо в діалозі.

- Зустрілися 2 хлопчики - Підмет і Присудок.

Присудок Ти хто?

Підмет Я – Підмет, на хто? і що? Відповідаю
І в реченні головну роль граю.

Присудок Чого ж ти тут блукаєш
І кого шукаєш?

Підмет Кажуть друг у мене був,
Що робити? – всіх питав.

Присудок Та це ж я, друже, я,
Присудком мене звати!

Підмет Що ж ти робиш, признавайся!
Зі мною у парі залишайся!

Присудок Я з тобою згоджуюсь,
З тобою залишаюсь!

Разом Ось ми пара яка!
У реченні головна!

- Що під час уроку було для вас важливим? (Ми дізналися, що головні слова – є основою речення і називаються підметом і присудком).
 - Що таке підмет і присудок? (Це головні члени речення).
 - А чи є важливими другорядні члени речення? (Так).
 - Ми сьогодні говорили про осінь. Чим прекрасна ця пора? (Своїм різнобарв'ям).
 - Осінь надихала до творчості і художників, і фотографів, і музикантів.
 - Які кольори переважають в осені? (Золотий, оранжевий, багряний).
 - Якого кольору найбільше? (Жовтого).
 - Які слова ви можете підібрати, щоб описати осінь? (Барвіста, святкова, строката, яскрава, сонячна – запис слів у зошиті).
 - Уроку нашому кінець.
- Хто трудився – молодець!

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Дідур Вікторія Олександрівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна добродієність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної добродієності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної добродієності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної добродієності.

15.04.2020
(дата)

Дідур
(підпис)

Дідур Вікторія
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма)

Автор роботи	Дідур В.
Назва роботи	Методи і прийоми навчання елементів синтаксису у початкових класах
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	професор Нагрибельна І.А.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002696497
Результати перевірки	Схожість 15,9 %

Директорка Наукової бібліотеки
 АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболя